

הרב יואל פרידמן

האם גגון נחשב בית לעניין שביעית?

שאלה

א. במרחב הציבורי בערים, ולפעמים אף בגינות פרטיות, מצויים מתקנים שיש בהם שני עמודים ועליהם גגון, ומתחתיו עציצים שיש בהם צמחים. מתחת לעציצים משטח שמנתק בינם לבין הקרקע. האם אפשר להקל במתקנים אלו לעשות מלאכות בשביעית?
ב. פעמים שמחוץ לבתים, בקומות העליונות, יש אפשרות לתלות עציצים, ואלו מצויים מתחת לגגון הבית. השאלה היא כנ"ל, אם יש מתחת לעציצים משטח שמנתק בינם לבין הקרקע.

הקדמה

נקבע שיש להקל בגידול במצע מנותק בבית, כלומר שהכלי שלתוכו זורעים או שותלים מנותק מן האדמה, ושהמקום שהכלי מצוי בו מקורה בגג. השאלה היא: האם יש שטח מינימלי למקום המקורה כדי להתיר שם גידול צמחים, כגון ד' אמות על ד' אמות, או שמא העיקר שיהיה מכוסה בגג?

א. פטור בית מהיוב תרומות ומעשרות

נאמר בירושלמי (ערלה פ"א ה"ב):

רבי יוחנן בשם רבי ינאי אילן שנטעו בתוך הבית חייב בערלה ופטור מן המעשרות דכתיב עשר תעשר את כל תבואת זרעך היוצא השדה. ובשביעית צריכ' דכתיב ושבתה הארץ שבת לה' וכתוב שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור.

מבואר שבית אינו פוטר מערלה, ולעומת זאת פוטר מחיוב תרומות ומעשרות. וכן פסק הרמב"ם, בהקשר לדין ערלה¹ ובהקשר לדין מעשר.² לגבי שביעית הירושלמי נותר בספק, אך הרמב"ם לא הזכיר את הדין, ובספר 'פאת השלח'³ כתב להקל בשביעית בזמן הזה. ה'חזון איש'⁴ הסכים להתיר בבית, בתנאי שמדובר בעציץ שאינו נקוב. הירושלמי, מעשרות פ"ה ה"ב, מביא מחלוקת בין ר' עקיבא לבין חכמים בשאלה אם יש לקבוע את דין הגידול על פי השליש הראשון או שמא כל הגידול קובע: זרע בחורבה והביאה שלישי וסיכך על גבה. על דעתיה דרבי עקיבה התוספת חייב ועל דעתיה דרבנן התוספת פטור. זרע בבית והעביר הסכך וסיכך על גביו על דעתיה דרבי עקיבה התוספת פטור ועל דעתיה דרבנן התוספת חייב. במקרה הראשון זרעו בחורבה ללא גג והוסיפו את הגג רק בהמשך, ובמקרה השני זרעו בעוד הבית מכוסה בגג, והוא הוסר במהלך הגידול. במחלוקת בין רבי עקיבא ובין רבנן הדבר המרכזי הקובע את הפטור של בית הוא הגג. שאלתנו היא אם בית אינו שדה, והתנאי המרכזי של בית שיהיה מקורה, או שמא הכיסוי כשלעצמו קובע את הפטור. במילים אחרות - הדבר תלוי בהבנת סברת הפטור. בית הוא מקום שיש לו כיסוי וגג. השאלה היא אם הפטור נובע מכך שהמקום מוגדר כבית, וזה כאמור כאשר המקום מכוסה, או שסיבת הפטור היא שמקום מכוסה, ובכלל זה בית, אינו מקום שאפשר לזרוע בו. מחד גיסא מבואר בירושלמי שם, שהגג והכיסוי הם סיבת הפטור מחיוב תרומות ומעשרות; מאידך גיסא ה'חזון איש' (שביעית סי' כ ס"ק ו) מסביר שהבית אינו שדה, מפני שהכיסוי מפריע לגידול, וכלשונו מפני שהוא 'לרועץ לגידול'.⁵ וזו לשון ה'חזון איש', שם:⁶

והזרוע בבית גרע טפי שאין זו עיקר זריעה ומבעיא לן בירו' פ"ק דערלה אי נוהג בו שביעית, והא דתנן שביעית פ"ב מ"ד ועושין להם בתים אינו ענין לנוטע בבית דהתם הגג מצד האילן או שיש בגג חלונות באלכסון שמגין בפני החמה ואינו מגין בפני הגשמים ובפני הטל והאוויר והתם הבית להיטיב הגידול, אבל נוטע בבית הצמחים הם במצב בלתי טוב ורצוי שגשם מהם תועלת הגשמים והטללים והאוויר וקוי השמש, והבית להם לרועץ.

1. רמב"ם, הל' מע"ש פ"י ה"ט.
2. שם, הל' מעשר פ"א ה"י.
3. פאת השלח, בית ישראל סי' כ ס"ק נב.
4. חזון איש, שביעית סי' כב ס"ק א.
5. ואומנם הגרש"ז אורבך כתב במנחת שלמה, שביעית פ"ב מ"ד, כדלהלן: 'דהא בעיקר הדבר תמוה הוא לומר שתחת מטריה או כובע רחב לא חשיב שדה ומותר לעשות מלאכות בשביעית כיון שאינו בגלוי ואטו אורון הטס בשמי רום ישנה את דין השדה וע"כ דעיקר ההגדרה היא האם ע"י הכיסוי משתנה טיב הגידול...'. יחד עם זאת למעשה כאשר היינו אצלו בערב השמיטה תשנ"ד, הוא התיר גידול במצע מנותק בחממה, וכתב לנו שהמלאכות מותרות, ושאלין קדושת שביעית בגידול זה, והוא אף לא הצריך את מכירת העציצים לגוי (כהצעתו של הגר"ש אלישיב). זאת אעפ"י שיש מקום לומר שהחממות אינן 'לרועץ לגידול'.
6. וע"ע שם, מעשרות סי' ז ס"ק ה.

ב. בית דירה בגודל של ד' אמות על ד' אמות

בירושלמי, מעשרות פ"ג ה"ג, נאמר:

רבי אומר ארבע אמות אף על פי שאין שם ארבע דפנות. ר"ש אומר ארבע דפנות אף על פי שאין שם ארבע אמות. רבי יהודה אומר ארבע אמות וארבע דפנות וכן היה רבי יודה מחייב במזוזה. מסתברא רבי יודה יודי לאילין רבנין אילין רבנין לא יודון לרבי יודה אף על פי שיש שם ארבע אמות וארבע דפנות שהוא פטור מן המזוזה ואינו טובל למעשרות.

והרמב"ם (הל' מעשר פ"ד ה"ג) פסק שבית קובע למעשר רק אם יש בו ד' אמות על ד' אמות: 'בית שאין בו ארבע אמות על ארבע אמות אינו קובע'. וכתב ב'ערוך השלחן העתיד'⁷ לעניין 'קביעות למעשר' שמכל מקום גם בית שאין בו ד' אמות על ד' אמות 'קובע למעשר' מדרבנן כדן חצר. המקור לדן זה הוא בגמרא בבא מציעא (פח ע"א): 'אמר ר' ינאי אין הטבל מתחייב במעשר עד שיראה פני הבית שנאמר ביערתי הקדש מן הבית'. אלא שייתכן שיש הבדל גדול בין דין 'קביעות למעשר' לבין פטור בית במעשר ובשביעית, כי הדינים הם הפוכים בדיוק. בקביעות למעשר אנו לומדים שהפירות מתחייבים ונקבעים למעשר רק כאשר מכניסים אותם לבית, ולומדים זאת כאמור מן הפסוק 'ביערתי... מן הבית', ואין בית אלא כשהוא ד' אמות על ד' אמות. לעומת זאת נד"ד אינו לעניין חיוב בית אלא פטור, שיכול מתחייב במעשר רק כאשר גדל בשדה, שנאמר 'היוצא השדה' - ובית אינו שדה. בכה"ג ייתכן מאוד שאין צורך שיהיה בית אלא שיפקע מדין שדה, וכיוון שיש לו גג כבר אינו בית.⁸

וכך נראה מן התלמוד הבבלי, סוכה ג ע"א, שם מפורטות ההלכות לפיהן צריך בית בגודל מינימלי של ד' אמות על ד' אמות:

דתנו רבנן: בית שאין בו ארבע אמות על ארבע אמות, פטור מן המזוזה ומן המעקה, ואינו מטמא בנגעים, ואינו נחלט בבתי ערי חומה, ואין חוזרין עליו מעורכי המלחמה, ואין מערבין בו ואין משתתפין בו, ואין מניחין בו עירוב, ואין עושין אותו עיבור בין שתי עירות ואין האחין והשותפין חולקין בו.

ומבואר בגמרא שם באילו הלכות צריך שהבית יהיה בגודל מינימלי של ד' אמות על ד' אמות: (1) הלכה שהתורה מציינת את המילה 'בית', כגון מזוזה, מעקה, חוזר מעורכי המלחמה ועוד; (2) הלכות שקשורות קשר אינטגרלי עם האפשרות לגור בתוך הבית, לדוגמה: עירובי חצרות, שעל ידי הנחת הלחם המשותף בבית אחד נחשבים כל הדיירים כאילו גרים באותו בית. א"כ ברור שהבית צריך להיות ראוי למגורים. לאור הנ"ל מובן שלעניין קביעות למעשר, צריך שיהיה בית בגודל מינימלי של ד' אמות על ד' אמות, שכן המקור לקביעות מעשר בבית הוא מהפסוק 'ביערתי הקדש מן הבית'. אבל בנד"ד הבית

7. ערוך השלחן העתיד, סי' צז סעי' ג-ד.

8. ועי' במה שכתב הרב דב לנדא, אמונת עתיך 3 (תשנ"ה) עמ' 23, שפשיטא שהגדל בחממה לא נקבע למעשר משום שחממה אינה בית דירה.

אינו גורם את הפטור, אלא העיקר הוא שהמקום המוגדר כבית אינו שדה. לכן אין חשיבות בכל ההגדרות שמצאנו לגבי בית, אלא העיקר הוא הגג, כמבואר בירושלמי (מעשרות שם). וה'חזון איש' מוסיף שמקום מכוסה מפריע להגעת שמש, טל וגשם לצמחים, ולכן אינו מוגדר כשדה שהצמחים גדלים שם באופן טבעי. מדברי הירושלמי למדנו שעיקרו של בית לנד"ד הוא הסיכוך, ולכן דן התלמוד שם מה הדין אם הוריד את הסיכוך בחלק מן הזמן - האם יתחייב באופן חלקי בתרומות ומעשרות, וכן מבואר בביאור הגר"א (לירושלמי ערלה שם) שהעיקר הוא הכיסוי והגג, וזו לשונו:

ופטור מן המעשרות דכתיב עשר תעשר את כל תבואת זרעך היוצא השדה שנה שנה - **ושדה משמע בגלוי לא בבית.**

הרב ישראל יעקב פישר התבטא בחריפות בהקשר להיתר החממות שפשיטא שדין כבית, ולדעתו עיקרו של הבית הוא הגג. הוא דוחה את סברת ה'חזון איש' שפטור הבית נובע מהיותו 'לרועץ לגידול'; וזו לשונו:

וגם עיקר דברי החזו"א שכתב דהזריעה היה להם לרועץ נמי תמוה והרי בירושלמי פ"ה דמעשרות ה"ב אמרו זרע בחורבה והביאה שליש וסיכך על גבה על דעתיה דר"ע היינו דס"ל דאזלינן בתר הבאת שליש התוספת חייב על דעתייהו דרבנן התוספת פטור זרע בבית והעביר הסכך שסיכך על גבה על דעתיה דר"ע התוספת פטור על דעתיה דרבנן התוספת חייב עיי"ש הרי מבואר דכל יסוד דינא דבית הוא הסיכוך ובסתם סיכוך איכא גשמים וטל ושמש כדקיי"ל גבי סכך דסוכות, ועוד גם עיקר הדברים תמוהים **וכי אנו קיי"ל כר"ש דדריש טעמא דקרא** הא כתב בביאור הגר"א דהילפותא היא משום דכתיב שדה ובעינן גלוי דומיא דשדה ואין לנו נפק"מ אי דרך זריעה בכך או דרך זריעה בכך דמ"מ לאו גלוי הוא דומיא דשדה ואנו לא דרשינן טעמא דקרא.

ג. מחלוקת הרמב"ם והראב"ד בדין בית וחצר

הרב גורן⁹ דן באריכות בהצעה להתיר לאחר היתר המכירה זריעה מתחת לחופות ארעיות, ולמעשה הוא כותב שזוהי סברת היתר חלושה להסתמך עליה. הרב גורן חוקר מהו הקריטריון המרכזי של בית לעניין הפטור מתרו"מ, והוא רוצה לתלות חקירה זו במחלוקת הרמב"ם והראב"ד (הל' מעשר פ"א ה"י). וזו לשון הרמב"ם והראב"ד:

[רמב"ם] אילן שנטעו בתוך הבית פטור ממעשרות שנאמר עשר תעשר את כל תבואת זרעך היוצא השדה, ויראה לי שהוא חייב במעשרות מדבריהם שהרי תאנה העומדת בחצר חייב לעשר פירותיה אם אספן כאחת.

[ראב"ד] אילן שנטעו בתוך הבית וכו' עד אם אספן כאחת. א"א לא נראה כן בגמרא דמעשרות שנחלקו ר"ע וחכמים בתבואה שהביאה שליש ביד עכו"ם

9. הרב שלמה גורן, מאורות 1, (תש"מ), עמ' 15-19.

בסוריא ומכרה לישראל והוסיפה דר"ע אזיל בתר שליש ראשון וחכמים בתר שליש אחרון עיין באותה שמועה והראיה שהביא מחצר אינה כלום דחצר שנטעה או שזרעה היינו שדה ולא עוד אלא מקבע נמי קבעה.

לדעת הרמב"ם בית פוטר מן המעשר וחייב מדרבנן, וחייב זה הוא למד מן הדמיון לחצר שמוגדרת כמקום הסמוך והטפל לבית. לעומת זאת דעת הראב"ד היא שבית פטור לגמרי מתרו"מ, ואין לדמותו לחצר. בהמשך לכך כתב הרב גורן:¹⁰

ומדברי הרמב"ם שמדמה חצר לבית, שלדעתו שדה אינו כולל חצר משמע שאין הפטור תלוי בגג כי אם במקום אם הוא עשוי לזריעה דינו כשדה ואם לשימוש ביתי - אין דינו כשדה ופטור, והראב"ד כנראה סובר שהפטור תלוי בגג...

כלומר נקודת המוצא של הרב גורן היא שלדעת הרמב"ם גם בית וגם חצר פטורים, כי אינם מוגדרים כשדה. לכן מוכיח הרמב"ם שאם חצר חייבת מדרבנן, הוא הדין לבית. ומכאן שהפטור אינו נובע מן הכיסוי והגג, אלא מן העובדה שהמקום אינו מוגדר כשדה, והגג הוא רק אחד מן הקריטריונים שבגינם המקום אינו מוגדר כשדה. לדעת הראב"ד לעומת זאת החצר חייבת בתרו"מ מדאורייתא, כי היא מוגדרת כשדה, ושונה ממנה הבית בכך שיש עליו כיסוי וגג שמפקיעים ממנו דין שדה.¹¹

אך אין הכרח להעמיס מחלוקת זו - אם בית תלוי בכיסוי אם לאו - במחלוקת שבין הרמב"ם לבין הראב"ד. ולפי הסברו של הרב גורן דברי הראב"ד צריכים עיון, כי ממה נפשך - אם הכול תלוי בכיסוי, והחצר חייבת מדאורייתא בגלל שאין לה כיסוי, מדוע מודה הראב"ד שכאשר החצר 'לא נזרעת רובה' - אין דינה כשדה, כפי שכותב הוא בהלכות מעשר?¹² הלוא חצר זו אינה כבית, אין מעליה כיסוי, ולכן היה צריך להתיר שם אכילת ארעי של פירות רבים?¹³ ועל כורחך יש לומר שהגדרת החצר היא שהיא טפלה לבית, ובתור שכזו היא אינה שדה. וכיוון דאתינא להכי, העובדה שאין כיסוי ותקרה מעל החצר אינה גורעת, שכן היא מופקעת מדין שדה בגלל היותה טפלה לבית. ובאמת בספר 'תורת הארץ'¹⁴ מסביר שגם הראב"ד מודה שהגדל בחצר חייב בתרומות ומעשרות רק מדרבנן, ולא בא הראב"ד אלא לדחות את ראית הרמב"ם שבית חייב מדרבנן כי חצר חייבת מדרבנן. טענת הראב"ד היא שבחצר יש הבחנה בין 'נזרעה רובה' ללא 'נזרעה רובה', ולכן חכמים מצאו לנכון לחייב את הגדל בחצר בתרו"מ דרבנן גם אם לא נזרעה, אטו נזרעה רובה, אך בבית - פטור.

10. שם עמ' 15.

11. ועי' בדברי הרב ישראל יעקב פישר, שם, שמסביר את ראיית הרמב"ם מדין חצר שבית חייב מדרבנן.

12. רמב"ם, הל' מעשר פ"ד הי"ד.

13. ועי' רדב"ז וכסף משנה לרמב"ם, הל' מעשר פ"א ה"י, שהקשו כן על הראב"ד. ואומנם אפשר להבחין בין חיוב תרומות ומעשרות בבית ובחצר לבין דין קביעות למעשר, ואכמ"ל. ועי' במה שכתב הרב הרצוג שם עמ' קג, שהראב"ד סובר שהגדל בחצר - פטור כדין בית, והוא דוחה את ראית הרמב"ם מתאנה הנטועה בחצר ומעמיד שמדובר בחצר שניטעה או נזרעה רובה.

14. תורת הארץ, ח"א פ"ו אות כה הגהה א סוף ד"ה ולענין; וע"ע שם פ"י אות יג ד"ה וראית.

ולאור הנ"ל יש לומר שהרמב"ם והראב"ד לא נחלקו מעולם בדבר זה, וגם לרמב"ם הקריטריון לבית לעניין מעשר ושביעית הוא התקרה והגג, כמבואר בירושלמי (מעשרות שם), ופטור החצר נובע מצד היותה טפלה לבית וכנ"ל.

ובאמת רואים אצל הפוסקים שהעיקר הוא הגג והסיכוך, שכן בדורות קודמים הוצע יחד עם 'היתר המכירה' לבצע בשמיטה מלאכות שונות כגון זריעה או זמירה תחת מבנה ארעי עשוי כלונסאות או עמודים ומעליהם גג, כפי שנידון לעיל בתשובת הגר"ש גורן. אומנם נכון שהצעות אלו הוצעו לשעת הדחק, וחלק מן הפוסקים דחו את ההיתר בגלל שהמבנה המדובר היה זמני וארעי, והפוסקים חששו מחוכא ואיטלולא. אך מדבריהם ברור שבעיקרון הגג לבד נחשב כבית, ואין צורך במחיצות ובדפנות. מרן הרב קוק זצ"ל דן בשו"ת 'משפט כהן' (סי' עג) בהקשר להיתר הרכבה לאחר היתר המכירה:

וע"כ אם יוכל כת"ר להציל איזה אחוזים שיסתפקו בלא הרכבה מה טוב, אבל להורות איסור בזה אי אפשר. וכן אני משיב לכל שואלי בזה מני אז. היו ג"כ מהדרים כאלה, **שעשו עמודים ופרשו על גבם מחצלאות כעין בית בשעת ההרכבה והנטיעה המוכרחת**, כדי לצרף בזה דעת הספק שבירוש', שבתוך הבית י"ל שאין איסור עבודה בשביעית, משום שנאמר שדך ולא ביתך. וכמובן אין זה ענין שאפשר למוסרו לרבים בזמן זה, שלא ליתן מקום לרדות כו'.

בספר 'בצאת השנה'¹⁵ מציע הרב שאול ישראלי את הפתרון הנ"ל הן בהקשר למלאכת הזריעה¹⁶ והן בהקשר למלאכת הזמירה,¹⁷ והרב בן ציון מאיר חי עוזיאל¹⁸ אינו מקבל את הצעתו משני טעמים: (1) אומנם בבית ייתכן שאין איסור לאו, אך יש עשה של 'ושבתה הארץ';¹⁹ (2) סיכוך ארעי אינו מפקיע מדין 'שדה'. הרב יצחק אייזיק הרצוג²⁰ מסכים להערתו השנייה של הרב עוזיאל שהסיכוך הוא ארעי ולכן אינו בית, אך חולק עליו בהערתו הראשונה וסובר שבית מפקיע גם מן העשה של 'ושבתה הארץ'. עכ"פ מכל הפוסקים הנ"ל רואים שהגג והסיכוך הם העיקר.

וכן מסיק בספר 'תורת הארץ' (ח"ב ביאורים פרק ה אות ו) שדן בשאלה הדומה לשאלתנו:

הרמב"ם בהל' מעשר (פ"ד ה"ד) כ' הצריפין והבורגין ובתי הקיץ **והוא ד' עמודים ותקרה על גביהן** שנמצא בלא כתלים וכן סוכות כו', אינן קובעין למעשר שכל אלו אין דירתן קבע, עכ"ל. ונראה מסברא דזה הוא רק לענין קביעות מעשר דאין קובע אלא דירה שיושב בה בקביעות, אבל לענין הגדל שם **כל אלו אינם בכלל שדה ופטור ממעשר מה"ת...**

15. בצאת השנה, עמ' פז סעי' ג.

16. שם, ושוב ס' משפטי שאול, ארץ ומדינה, עמ' רנג אות ג.

17. שם, עמ' רנד אות ו.

18. שם, עמ' רנו.

19. ע"י שכבר דן בכך הרב קוק זצ"ל, בשבת הארץ, קונטרס אחרון סי' ג; וע"ע שבת הארץ, עמ' 188-189 והערות 28-29.

20. הרב הרצוג, התורה והמדינה ד עמ' קמט-קנא.

ובהמשך (שם, סוף אות ו ד"ה והראב"ד) כותב דברים דומים למה שכתב הגר"ש גורן, ואעפ"כ מסיק כדלהלן:

אך לנ"ד אין נ"מ מזה, דאף אם נאמר דלהרמב"ם הטעם דפטור משום דאין הדרך לזרוע שם, נראה דגם בזה שהוא מקורה למעלה אף שאין לו מחיצות סביב אין הדרך לזרוע או לנטוע שם ואמעט משדה, ולהראב"ד בלא"ה פטור משום שהוא מקורה למעלה.

וכ"כ הרב צבי פסח פרנק (הר צבי זרעים סי' לד):

גם סיום דברי הרב הנז' [החזו"א] דכל שכן אם מתוח אהל ארעי לפי שעה לזרוע תחתיו אינו כלום ואינו מבטל שם שדה איני מוצא יסוד לדברים הללו ומכיון דיש לנו גילויא דקרא דבעינן דומיא דשדה בגלוי ולא במכוסה מה לי ארעי מה לי קבוע ומעין מיעוטא דקרא מסוג זה דממעטינן בפטור מעשרות דמה שדה בגלוי... ואף ה'חזון איש', שדרש שיהיו לבית מחיצות, מודה שהעיקר בבית הוא הגג והתקרה, וזו לשונו (שביעית סי' כב ס"ק א):

וגדר בית ודאי א"צ בית שחייב במזוזה והדעת נוטה דהעיקר תלוי בכיסוי ואולי צריך מחיצות י"ט ג"כ.

לכן לכתחילה ודאי שאנו מצריכים שהבית יהיה בעל מחיצות ושיהיה גג, ורק אז נתיר לזרוע ולשתול בעציץ שמנותק מן האדמה. נוסף על כך ברור שאין להשתמש בהיתר זה לצורך זריעות ושתילות שאינן צורך ממשי, וכדברי ה'חזון איש' (שביעית סי' כו ס"ק ד): ואף בעציץ שאינו נקוב בבית הדעת נוטה להחמיר אלא מי שסומך על הפאה"ש בעציץ שאינו נקוב בבית אין לנו כח למחות דיש להם על מי שיסמכו כיון שאין עציץ שא"נ מפורש בגמ' ומה שאינו מפורש בגמ' נהיגי הפוסקים לסנף זה לקולא. ומכל מקום למדנו מכל הפוסקים הנ"ל שדנו בהיתר הזריעה מתחת לכלונסאות: הרב קוק; הרב פרנק; הרב משה קליערס (תורת הארץ); הרב ישראל יעקב פישר והרב ישראלי, שהעיקר בבית הוא הגג והתקרה, ולכן במקרה שיש עציץ מנותק ומעליו גג, יש להקל ולהתיר לעשות בו מלאכות דרבנן, גם אם הן 'לאברויי אילנא'.

סיכום

- א. לכתחילה רק בבית שבו דפנות/מחיצות וגג יש להקל לעשות במקום הצורך מלאכות שאסורות מדאורייתא בעציץ שאינו נקוב.
- ב. אין צורך שהבית יהיה בגודל מינימלי של ד' אמות על ד' אמות.
- ג. בעציצים שמנותקים מן האדמה ויש מעליהם גג (גם ללא דפנות ומחיצות) - מותר לעשות מלאכות שאסורות מדרבנן, גם אם הן 'לאברויי אילנא'.

ד. אומנם אם הנוף של הצמח מתפרש לצדדים ואינו מצוי תחת הגג, כי אז יש להתייחס לצמח כאילו גדל מחוץ לגג.²¹

21. ר' מאמרי 'תרומות ומעשרות בצמח הגדל בעציץ', אמונת עתיך 132 (תשפ"א), עמ' 44-46.